Dziedzictwo kulturowe

Ostrowa Tumskiego w Poznaniu

Podręcznik dla nauczycieli i edukatorów

ISBN 978-83-62415-08-3

Redaktor naukowy: dr hab. Danuta Konieczka-Śliwińska
Recenzent: prof. dr hab. Barbara Kubis
Redaktorzy wydawniczy: dr Monika Herkt, Renata Pernak

Projekt graficzny: Konstancja Pleskaczyńska
Skład i łamanie: Konstancja Pleskaczyńska

Koordynacja prac: Centrum Turystyki Kulturowej TRAKT

Wydawca:
Turystyki Kulturowej TRAKT
ul. Zagórze 6A, 61–112 Poznań
centrum@trakt.poznan.pl
tel. 61 27 97 020
www.poznan.pl/trakt
www.facebook.com/trakt.poznan

Copyright © Centrum Turystyki Kulturowej TRAKT 2012
Wydawnictwo zrealizowane w ramach działań Centrum Turystyki Kulturowej TRAKT w zakresie edukacji regionalnej.

Wydawnictwo jest elementem projektu naukowo-metodycznego dla nauczycieli i edukatorów „Dziedzictwo kulturowe Ostrowa Tumskiego w Poznaniu", nad którym Patronat Honorowy objęli:

MINISTER EDUKACJI NARODOWEJ

Minister Edukacji Narodowej

MARSZAŁEK WOJEWÓDZTWA WIELKOPOLSKIEGO MAREK WOŹNIAK

Marszałek Województwa Wielkopolskiego

Prezydent Miasta Poznania

ARCYBISKUP METROPOLITA POZNAŃSKI

Arcybiskup Metropolita Poznański

UAM

Rektor Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

Mecenasami projektu są:

Dalkia

UAM UNIWERSYTET IM. ADAMA MICKIEWICZA W POZNANIU

nexus® interactive

Elementem uzupełniającym podręcznik są materiały multimedialne dostępne na stronie internetowej Wydawcy www.poznan.pl/trakt.

Dziedzictwo kulturowe

Ostrowa Tumskiego w Poznaniu

Podręcznik dla nauczycieli i edukatorów

Redakcja

Danuta Konieczka-Śliwińska
Monika Herkt
Renata Pernak

Centrum Turystyki Kulturowej TRAKT
Poznań 2012

spis treści

część 1 Wstęp / 6

– *Podziękowania* **/ 8**
– *Od Wydawcy* **/ 10**
– *Od Redaktora naukowego* **/ 14**

część 2 Perspektywa naukowo-badawcza / 18

– *Zmiany krajobrazu, zagospodarowania przestrzennego i funkcji Ostrowa Tumskiego* (A. Kaniecki, T. Stryjakiewicz, P. Sosiński) **/ 20**
– *Rekonstrukcja zmian użytkowania ziemi na Ostrowie Tumskim z wykorzystaniem tradycyjnych i nowoczesnych metod kartograficznych* (A. Macias, L. Kaczmarek, S. Bródka) **/ 36**
– *Powodzie na Ostrowie Tumskim i źródła wiedzy o ich występowaniu w przeszłości* (A. Kaniecki) **/ 50**
– *Wybrane stanowiska prezentujące dawny i obecny stan środowiska geograficznego doliny Warty i Ostrowa Tumskiego* (I. Piotrowska, M. Cichoń) **/ 55**
– *Ostrów Tumski w świetle badań archeologicznych* (H. Kóčka-Krenz) **/ 63**
– *Rys historyczny Ostrowa Tumskiego* (I. Kraszewski, P. Matusik) **/ 77**
– *Jakim językiem mówili dawni mieszkańcy grodu Mieszka I na Ostrowie Tumskim?* (B. Gromadzka) **/ 87**
– *Zabytki na Ostrowie Tumskim w Poznaniu* (D. Matyaszczyk) **/ 93**
– *Co warto wiedzieć o poznańskim mieczu św. Piotra* (A. Pudelska) **/ 118**
– *Muzyczny świat Ostrowa Tumskiego i Śródki* (A. Jazdon) **/ 123**
– *Refleksje nad duchową spuścizną Ostrowa Tumskiego* (L. Wilczyński) **/ 142**
– *Ostrów Tumski w Poznaniu jako przestrzeń szkolnej turystyki dziedzictwa kulturowego* (M. Herkt) **/ 160**
– *Poznański Ostrów Tumski na „nowym" Szlaku Piastowskim* (A. Mikos von Rohrscheidt) **/ 176**

część 3 Perspektywa edukacyjna / 200

– *Dziedzictwo kulturowe Ostrowa Tumskiego w Poznaniu w szkolnej edukacji regionalnej* (D. Konieczka-Śliwińska) **/ 202**

PRZEDSZKOLE
– *Wychowanie przedszkolne* (K. Kawecka) **/ 216**

SZKOŁA PODSTAWOWA
– *Edukacja wczesnoszkolna* (E. Kucza) **/ 219**
– *Język polski w klasach IV–VI szkoły podstawowej* (H. Rozenbajgier, D. Pankowiak) **/ 222**
– *Historia i społeczeństwo w klasach IV–VI szkoły podstawowej* (K. Moskiewicz) **/ 225**
– *Przyroda w klasach IV–VI szkoły podstawowej* (B. Lewandowska-Szwarc) **/ 232**
– *Plastyka w klasach IV–VI szkoły podstawowej* (S. Firin-Gramowska) **/ 235**
– *Muzyka w klasach IV–VI szkoły podstawowej* (S. Firin-Gramowska) **/ 238**
– *Religia w klasach I–III szkoły podstawowej* (S. Samulski) **/ 241**
– *Religia w klasach IV–VI szkoły podstawowej* (S. Samulski) **/ 244**

– *Etyka w klasach I–III szkoły podstawowej* (A. Matyja-Bielska) **/ 247**
– *Etyka w klasach IV–VI szkoły podstawowej* (A. Matyja-Bielska) **/ 249**

GIMNAZJUM
– *Historia w gimnazjum* (K. Moskiewicz) **/ 251**
– *Geografia w gimnazjum* (B. Lewandowska-Szwarc) **/ 259**
– *Język polski w gimnazjum* (H. Rozenbajgier, D. Pankowiak) **/ 262**
– *Wiedza o społeczeństwie w gimnazjum* (A. Piesiak-Robak) **/ 264**
– *Plastyka w gimnazjum* (S. Firin-Gramowska) **/ 267**
– *Muzyka w gimnazjum* (S. Firin-Gramowska) **/ 272**
– *Religia w gimnazjum* (S. Samulski) **/ 276**
– *Etyka w gimnazjum* (A. Matyja-Bielska) **/ 280**

SZKOŁA PONADGIMNAZJALNA
– *Historia w szkole ponadgimnazjalnej – poziom podstawowy i rozszerzony* (M. Jekel) **/ 282**
– *Wiedza o społeczeństwie w szkole ponadgimnazjalnej – poziom podstawowy i rozszerzony* (A. Piesiak-Robak) **/ 293**
– *Język polski w szkole ponadgimnazjalnej* (H. Rozenbajgier, D. Pankowiak) **/ 295**
– *Geografia w szkole ponadgimnazjalnej – poziom rozszerzony* (B. Lewandowska-Szwarc) **/ 298**
– *Wiedza o kulturze w szkole ponadgimnazjalnej* (J. Nowak) **/ 300**
– *Religia w szkole ponadgimnazjalnej* (S. Samulski) **/ 303**
– *Etyka w szkole ponadgimnazjalnej* (A. Matyja-Bielska) **/ 306**

ANEKS 1: PRZYKŁADOWE KONSPEKTY ZAJĘĆ **/ 308**
– *Historia białego orła* – wychowanie przedszkolne (K. Kawecka) **/ 308**
– *I tu Polska przetrwała – spacer po Ostrowie Tumskim* – I etap edukacyjny (E. Kucza) **/ 310**
– *Słynni Wielkopolanie XIX w. – Edward Raczyński* – II etap edukacyjny (K. Moskiewicz) **/ 313**
– *Zdarzyło się w Poznaniu! Ślub Kazimierza Wielkiego z Adelajdą Heską* – III etap edukacyjny (H. Rozenbajgier, D. Pankowiak) **/ 315**
– *Zmiany w układzie urbanistycznym miasta na przykładzie Ostrowa Tumskiego w Poznaniu* – IV etap edukacyjny (B. Lewandowska-Szwarc) **/ 317**

ANEKS 2: WYKAZ MATERIAŁÓW I ZAJĘĆ OFEROWANYCH PRZEZ CENTRUM TURYSTYKI KULTUROWEJ TRAKT **/ 320**

część 4 Perspektywa kulturalno-turystyczna / 322

– *Instytucja kultury i szkoła. Zgodni partnerzy* (R. Pernak) **/ 324**
– *Wizyta z uczniami na Ostrowie Tumskim w Poznaniu. Wskazówki dla nauczyciela* (R. Pernak, B. Małolepszy) **/ 336**

część 5 Materiały uzupełniające / 354

– *Kalendarium najważniejszych wydarzeń w dziejach Ostrowa Tumskiego* (A. Pleskaczyński) **/ 356**
– Bibliografia **/ 364**
– Informacje o autorach **/ 368**

Dziedzictwo Ostrowa Tumskiego w Poznaniu

Podręcznik dla nauczycieli i edukatorów

część 1

Wstęp

- *Podziękowania*
- *Od Wydawcy*
- *Od Redaktora naukowego*

Podziękowania

Na początku byli ludzie i idea… Tak powinna zacząć się opowieść o publikacji, którą właśnie oddajemy w Państwa ręce. Bez pomysłu i późniejszej wytrwałości w jego realizacji nigdy nie udałoby się osiągnąć zamierzonego celu.

Podręcznik nie powstałby, gdyby nie nakład sił i praca trzydziestu czterech osób, które zdecydowały się podzielić swoją wiedzą i doświadczeniem, stając się jednocześnie współautorami monografii. Dzięki nim publikacja zyskała stosowną oprawę merytoryczną, nad którą od samego początku czuwała dr hab. Danuta Konieczka-Śliwińska. Szczególnego podkreślenia wymaga fakt, że wszyscy Autorzy zrzekli się honorariów za wykonaną pracę. Niewątpliwie jest to element, który stanowi dodatkową wartość. Współcześnie, kiedy zdarza nam się wątpić w ludzką bezinteresowność, okazuje się, że są pomysły, jednoczące wiele osób z różnych środowisk, które w poczuciu misji i ważności realizowanego celu nie patrzą na poświęcony czas i trud.

Ludzie współtworzą także instytucje, które angażowały się w przygotowanie publikacji na bardzo wielu poziomach. Bogato ilustrowany podręcznik to zasługa instytucji, które przekazały nam materiał ikonograficzny – co znów warto podkreślić – w większości bezpłatnie. Serdeczne dziękuję za współpracę Miejskiemu Konserwatorowi Zabytków w Poznaniu, Bibliotece Uniwersyteckiej w Poznaniu, Muzeum Narodowemu w Poznaniu, Rezerwatowi Archeologicznemu Genius Loci – przekrój poznania, Muzeum Walk Niepodległościowych w Poznaniu, Muzeum Archidiecezjalnemu w Poznaniu, Archiwum Archidiecezjalnemu w Poznaniu, Geheimes Staatsarchiv Preussischer Kulturbesitz w Ber-

linie, Staatsbibliothek zu Berlin Preußischer Kulturbesitz w Berlinie, Zarządowi Geodezji i Katastru Miejskiego GEOPOZ w Poznaniu, Wielkopolskiemu Zarządowi Geodezji, Kartografii i Administrowania Mieniem w Poznaniu, Organizacji Turystycznej KulTour.pl, Wydawnictwu Pietruska&Mierkiewicz.

Publikacja *Dziedzictwo kulturowe Ostrowa Tumskiego w Poznaniu* jest elementem większego projektu edukacyjnego, nad którym honorowy patronat objęli Minister Edukacji Narodowej, Rektor Uniwersytetu im. Adam Mickiewicza w Poznaniu, Prezydent Miasta Poznania, Marszałek Województwa Wielkopolskiego oraz Arcybiskup Metropolita Poznański. W tym miejscu pragnę serdecznie podziękować za wsparcie i zaufanie, którym nas obdarzyli. Podziękowania kieruję także do Partnerów projektu: Ośrodka Doskonalenia Nauczycieli w Poznaniu oraz Wydziałów Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza – Wydziału Nauk Geograficznych i Geologicznych, Wydziału Historycznego, Wydziału Teologicznego. Dziękuję również Narodowemu Instytutowi Dziedzictwa za to, że objął nasz projekt swym Patronatem.

Mam nadzieję, że w przyszłości w tak zacnym gronie uda nam się jeszcze niejednokrotnie realizować projekty, które choć z pozoru trudne i niewykonalne, dzięki wspólnemu wysiłkowi będą mogły ujrzeć światło dzienne.

Lech Łangowski
Dyrektor
Centrum Turystyki Kulturowej TRAKT

Od Wydawcy

***Na tym miejscu, pośrodku najstarszej z ziem piastowskich,
przed tysiącem z górą lat zaczęły się dzieje Narodu, Państwa i Kościoła.***

(Jan Paweł II, Poznań 1983 r.)

Ostrów Tumski w Poznaniu jest miejscem szczególnym na mapie walorów kulturowych Polski. W jego tysiącletnie dzieje wpisane są niezwykle istotne momenty polskiej historii i chrześcijaństwa. Za panowania pierwszych Piastów Ostrów, należący wówczas do najważniejszych grodowych ośrodków politycznych i administracyjnych, był jedną z pierwszych stolic kształtującego się państwa polskiego.

***966 r. Książę Mieszko przyjmuje chrzest i wiara katolicka została
w Polsce przyjęta.***

(Rocznik krótki: August Bielowski (wyd.), *Cracovie brevior cronica*,
[w:] *Monumenta Poloniae Historica*, t. II, Lwów 1872, s. 792–796; por. s. 792)

***W roku Pańskim 968 Jordan pierwszy biskup poznański,
został ustanowiony.***

(Rocznik poznański: Wojciech Kętrzyński (wyd.), *Annales Posnanienses* I,
[w:] *Monumenta Poloniae Historica*, t. V, Warszawa 1961, s. 874–881; por. s. 878)

Prawdopodobnie właśnie na Ostrowie Tumskim Mieszko I przyjął chrzest. Tu także swoją siedzibę miał pierwszy polski biskup – Jordan, a biskupstwo w Poznaniu bezpośrednio podporządkowane było Stolicy Apostolskiej. Z postacią bpa Jordana wiąże się historia najstarszej polskiej relikwii – miecza św. Piotra, którym – jak mówi legenda – apostoł miał obciąć ucho Malachiaszowi w Ogrodzie Oliwnym. Miecz do dziś przechowywany jest na poznańskiej wyspie katedralnej, będąc namacalnym dowodem tysiącletniej trwałości i zachowania ciągłości tego miejsca.

Katedrę tę tak ukochał Mieszko I, książę Polski,
że pod koniec życia pokazał w kościele poznańskim
swemu synowi Bolesławowi miejsce, gdzie chciał zostać pochowany.

(Katalogi biskupów poznańskich, wydanie z serii „Kroniki Staropolskie", Poznań 2004, wersja Franciszka Rzepnickiego, s. 92)

Spoczął tu w grobu głębi król zacny, duszy gołębiej,
W wielkiej wodzu żyj sławie, niezwalczon Bolesławie!

(fragment napisu na nagrobku Bolesława)

Wzniesiona na Ostrowie Tumskim katedra św. św. Piotra i Pawła nazywana jest Matką Kościołów w Polsce. Choć dokładny czas jej powstania budzi nadal żywe dyskusje historyków, z pewnością poznańska bazylika pozostaje świadkiem początków chrześcijaństwa w Polsce. Katedra, miejsce pochówku trzech królów i pięciu książąt z dynastii piastowskiej, określana jest również mianem pierwszej nekropolii królewskiej. Gdy w XIX wieku państwo polskie przestało formalnie istnieć, znajdujące się tu groby monarsze zyskały wielkie znaczenie patriotyczne, świadcząc o chwale i potędze dawnej Rzeczypospolitej. W tym czasie dwóm nekropoliom – katedrze poznańskiej oraz Wawelowi – przypadła ogólnonarodowa sława. Pamiątką z tamtego okresu jest w Poznaniu przepiękna Złota Kaplica, miejsce spoczynku pierwszych historycznych władców Polski, pomnik sławy narodu zawierający czytelny program historyczno-narodowy, o subtelnym zabarwieniu politycznym.

Zdaję sobie sprawę, że miejsce, na którym stoję,
odegrało podstawową rolę nie tylko w historii chrześcijaństwa,
ale także w historii państwa i kultury polskiej.

(Jan Paweł II, Poznań 1983 r.)

Wspomniane wydarzenia historyczne i związane z nimi postaci mają znaczenie fundamentalne dla postrzegania Ostrowa Tumskiego w kategoriach przestrzeni kryjącej ogólnonarodowe dziedzictwo kulturowe. Niestety, na skutek uwarunkowań politycznych oraz błędnych decyzji planistycznych obszar ten został pozbawiony należnej mu rangi. Ostrów Tumski stosunkowo rzadko wspominany jest w podręcznikach szkolnych. Sami poznaniacy i Wielkopolanie nie są świadomi odpowiedzialności, która na nich spoczywa. Nie postrzegają siebie w roli strażników ogólnonarodowych pamiątek i wartości. Warto zatem podjąć działania przywracające Ostrowowi Tumskiemu dawną świetność, a także właściwą pozycję wśród miejsc, które ukształtowały naszą tożsamość narodową.

Uznaje się za pomnik historii „Poznań – historyczny zespół miasta".

(rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 28 listopada 2008 roku w sprawie uznania za pomnik historii „Poznań – historyczny zespół miasta", art. 1)

Milowym krokiem ku zwróceniu uwagi Polaków na bogate dziedzictwo kulturowe Ostrowa Tumskiego było uznanie w 2008 roku historycznego zespołu miasta Poznania za pomnik historii. Przyznanie statusu pomnika historii jest szczególną formą nobilitacji. Otrzymują go uprzywilejowane zabytki o wartości ponadregionalnej, o dużych walorach historycznych, naukowych i artystycznych, mające znaczenie dla polskiego dziedzictwa kulturowego, stanowiące źródło inspiracji dla kolejnych pokoleń. Tym samym historyczny zespół miasta Poznania, którego częścią jest właśnie Ostrów Tumski, zyskał tę wyjątkową formę ochrony ze względu na swoje wartości historyczne, przestrzenne, architektoniczne oraz wartości niematerialne.

Naszą misją jest odkrywanie dla mieszkańców i turystów „znanego" i „nieznanego" Poznania będącego historycznym miejscem narodzin państwa polskiego, miasta o wielopokoleniowym i wielonarodowym dziedzictwie kulturowym, ważnym w tworzeniu tożsamości wspólnej Europy.

(*Strategia Rozwoju Narodowego Produktu Turystycznego „Trakt Królewsko-Cesarski w Poznaniu"*, zeszyt 4, s. 44, www.poznan.pl/trakt)

Jedną z instytucji, która od kilku lat konsekwentnie podejmuje tematykę Ostrowa Tumskiego, jest Centrum Turystyki Kulturowej TRAKT. Jesteśmy instytucją kultury Miasta Poznania, która łączy turystykę, kulturę, edukację i historię w niepowtarzalną ofertę Programu „Trakt Królewsko-Cesarski". Wśród wielu naszych działań, które mają na celu poszerzenie wiedzy o walorach kulturowych Ostrowa Tumskiego jest projekt naukowo-metodyczny z zakresu edukacji regionalnej pod nazwą „Dziedzictwo kulturowe Ostrowa Tumskiego w Poznaniu", skierowany do środowiska nauczycieli i edukatorów, a także studentów specjalności nauczycielskiej. Na projekt składa się sześć elementów, z których najważniejszy (będący kanwą dla pozostałych działań), stanowi niniejszy podręcznik. Zdając sobie sprawę z niewielkiej roli, jaką obecnie odgrywa edukacja regionalna w szkołach, chcemy Państwu zaproponować możliwe drogi włączenia tematyki Ostrowa Tumskiego w przebieg zajęć szkolnych (oraz pozaszkolnych), zwłaszcza przy wykorzystaniu elementów spójnych z podstawą programową.

Choćby cię nie wiem ile podróż kosztowała,
choćbyś się nie wiem jak zapożyczył,
to i tak do domu powrócisz bogatszy.

(czwarte prawo podróżowania wg Michała Hellera, *Podróże z filozofią w tle*, Kraków 2006, s. 57)

Pragnę zachęcić Państwa do uprawiania turystyki edukującej, turystyki wychowującej i kształtującej postawy obywatelskie wśród dzieci i młodzieży szkolnej. Jednocześnie mam nadzieję, że ten podręcznik wyznaczy Państwu kierunek wypraw turystycznych z klasą – tych bliższych i tych dalszych – kierunek: Ostrów Tumski w Poznaniu!

Monika Herkt
Zastępca Dyrektora
Centrum Turystyki Kulturowej TRAKT

Od Redaktora naukowego

W 1935 roku na łamach czasopisma „Praca Szkolna" ukazał się niezwykle pouczający artykuł Kazimierza Greba na temat zagadnień środowiskowo-regionalnych w samokształceniu nauczyciela[1]. Korzystając z obszernej literatury, autor przedstawił w nim cztery etapy niezbędnego przygotowania nauczycieli w tym zakresie, przywołując zarówno niezbędną podbudowę teoretyczną, jak i podstawowe dokumenty regulujące pracę szkoły. Co szczególnie istotne, w programie tego szkolenia zaproponował część działań w obrębie pracy indywidualnej nauczyciela oraz część przeznaczoną do realizacji w zespole nauczycieli uczących w danej placówce. Aby optymalnie przygotować się do realizacji zagadnień środowiskowo-regionalnych, zalecał, by nauczyciel najpierw przeanalizował odpowiednie zapisy w dokumentach ustrojowo-programowych, zwracając uwagę na możliwości doboru konkretnych tematów do poszczególnych działów programowych i przedmiotów szkolnych; pogłębił następnie swoją wiedzę ogólną o regionalizmie i środowisku, koncentrując się na psychologicznym i dydaktycznym uzasadnieniu potrzeby regionalizacji edukacji, rodzajach i typach środowiska oraz jego znaczeniu w pracy wychowawczej. I dopiero po takim przygotowaniu teoretycznym powinien w ramach zespołu nauczycielskiego przystąpić do bezpośredniego poznania najbliższego otoczenia (regionu), nie zapominając o uprzednim zapoznaniu się z zasadami pracy badawczej w terenie, aby ostatecznie zaprojektować działania dydaktyczne ze swoimi uczniami[2].

Opisana w artykule Kazimierza Greba metoda optymalnego doskonalenia zawodowego nauczycieli (używając współczesnej nomenklatury) wydaje się nadal aktualna. Bez odpowiedniego przygotowania merytorycznego, ukierunkowania metodycznego oraz wskazówek praktycznych trudno skutecznie wprowadzać uczniów w tematykę regionalną i zachęcać do poznawania swojego środowiska i regionu. Niepodważalna rola Wielkopolski w dziejach państwa polskiego, bogactwo jej krajobrazu, kultury oraz walory turystyczne, stanowią ogromny potencjał edukacyjny dla współczesnego nauczyciela, a funkcjonowanie takich instytucji, jak np. Centrum Turystyki Kulturowej TRAKT, które programowo zajmują się upowszechnianiem wiedzy o regionie, stwarza realne szanse na projektowanie rozmaitych działań edukacyjnych związanych z tą problematyką.

---

[1] K. Greb, *Samokształcenie nauczyciela a programy*, „Praca Szkolna", R. XIII, 1934/35, nr 3, s. 69–81.

[2] Tamże, s. 72, 79.

Dziedzictwo kulturowe Ostrowa Tumskiego w Poznaniu. Podręcznik dla nauczycieli i edukatorów jest wydawnictwem edukacyjnym adresowanym do szerokiego grona odbiorców z terenu Poznania i Wielkopolski (nauczycieli wszystkich etapów edukacyjnych, edukatorów, animatorów kultury oraz studentów specjalności nauczycielskich). Jego głównym celem poznawczym jest wprowadzenie czytelników w zakres tematyczny dziedzictwa kulturowego Ostrowa Tumskiego, rozumianego zarówno jako dobra kultury materialnej (czyli malarstwo, rzeźba, architektura), krajobraz kulturowy oraz jako część niematerialna (np. język, zwyczaje, wzorce moralne), przede wszystkim poprzez ukazanie interdyscyplinarnego kontekstu tego dziedzictwa oraz powiązanie z wydarzeniami w Polsce, w Europie i na świecie. Pod względem kompetencyjnym natomiast istotne jest zaprezentowanie szerokiego wachlarza możliwości wykorzystania tematyki Ostrowa Tumskiego jako uzupełnienia podstawy programowej i szkolnych programów nauczania. Zdając sobie sprawę z dość ograniczonych sposobności bezpośredniego odwołania się w praktyce szkolnej do dziedzictwa kulturowego Ostrowa Tumskiego, kierujemy nasz podręcznik przede wszystkim do nauczycieli (edukatorów, studentów) kreatywnych, gotowych włączyć tę problematykę do programu nauczania w dość niekonwencjonalny sposób.

Publikacja, którą przekazujemy w Państwa ręce, jest także dobrym przykładem udanej współpracy środowiska akademickiego z nauczycielami-praktykami i animatorami kultury w szeroko rozumianych projektach o charakterze edukacyjnym. Podejmując się jej przygotowania, szukaliśmy inspiracji w przedsięwzięciach jeszcze z czasów II Rzeczypospolitej, kiedy to Związek Polskiego Nauczycielstwa Szkół Powszechnych wraz z Polskim Towarzystwem Krajoznawczym, przy licznym udziale wielu wybitnych profesorów i przedstawicieli świata nauki, organizował z powodzeniem kursy szkoleniowe dla nauczycieli pod hasłem „Powszechnych Uniwersytetów Regionalnych" i prowadził działalność wydawniczą, popularyzując w ten sposób wiedzę o historii wybranych regionów. W naszym przekonaniu, również i we współczesnych realiach idea współpracy tych środowisk jest ciągle żywa, a nowe wyzwania zmieniającej się edukacji humanistycznej inspirują do poszukiwania coraz to ciekawszych rozwiązań. Dziś już nikt nie kwestionuje, że wspólne przedsięwzięcia środowiska akademickiego ze szkołami, otoczeniem społeczno-gospodarczym oraz władzami samorządowymi to jedno z kluczowych wyzwań nowoczesnego Uniwersytetu, otwartego na potrzeby miasta, regionu, a w szerszej perspektywie również i kraju.

Kierując się właśnie takim przekonaniem, zaangażowaliśmy w przygotowanie materiałów do publikacji trzy grupy autorów: specjalistów z wybranych dziedzin naukowych, zajmujących się badawczo problematyką Ostrowa Tumskiego (m.in. pracowników Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Biblioteki Uniwersyteckiej, Muzeum Archidiecezjalnego w Poznaniu), nauczycieli różnych przedmiotów szkolnych, pracujących na wszystkich etapach edukacyjnych (w przedszkolu, szkole podstawowej, gimnazjum, szkole ponadgimnazjalnej) oraz zespół edukacyjny Centrum Turystyki Kulturowej TRAKT. Opracowane przez nich materiały, pogrupowane w pięć odrębnych części, utworzyły wewnętrzną strukturę podręcznika. W części zatytułowanej *Perspektywa naukowo-badawcza* znalazły się obszerne artykuły ukazujące dziedzictwo Ostrowa Tumskiego z punktu widzenia najnowszych ustaleń badawczych pod względem geograficzno-przyrodniczym (zmiany krajobrazu i zagospodarowania przestrzennego), archeologicznym, historycznym, językowym, architektoniczno-artystycznym, duchowo-religijnym i turystycznym. W części pod hasłem *Perspektywa edukacyjna* zamieszczono przykłady powiązania tej tematyki z podstawą programową, wraz z praktycznymi wskazówkami, w jakich formach dydaktycznych można ją realizować. Istotnym uzupełnieniem tych propozycji programowych są za-

równo ogólna refleksja nad miejscem i rolą problematyki dziedzictwa kulturowego Ostrowa Tumskiego w szkolnej edukacji regionalnej, jaki i zestaw przykładowych konspektów zajęć dla dzieci i młodzieży, zaprojektowany przez nauczycieli poznańskich przedszkoli i szkół oraz wykaz zajęć i materiałów dla szkół dostępnych w Centrum Turystyki Kulturowej TRAKT. Część pt. *Perspektywa kulturalno-turystyczna* ukazuje – na przykładzie CTK TRAKT – możliwości współpracy instytucji kultury z placówkami oświatowymi, a także przedstawia praktyczne wskazówki dla nauczycieli planujących wizytę na Ostrowie Tumskim w Poznaniu. Całość publikacji uzupełniają materiały dodatkowe, takie jak: kalendarium wydarzeń na Ostrowie Tumskim (w formie graficznej osi czasu), obszerne wskazówki bibliograficzne, informacje o autorach oraz materiały multimedialne[3].

Kluczową rolę w optymalnym korzystaniu z materiałów zamieszczonych w niniejszym podręczniku, a także w wypełnianiu funkcji sterującej przyswajaniem wiedzy, stanowi jego opracowanie graficzne i obudowa dydaktyczna. Każda z wymienionych części została oznaczona odrębną kolorystyką, widoczną także w spisie treści, oraz poprzedzona stroną tytułową, zawierającą krótką informację o zawartych w niej materiałach. Teksty naukowo-badawcze opatrzono przypisami, pozwalającymi uzupełnić i poszerzyć zakres omawianej problematyki, a z kolei praktyczne wskazówki dla nauczycieli planujących wizytę na Ostrowie Tumskim – wyposażono w odsyłacze do poszczególnych tekstów naukowych. Sprawne poruszanie się po obszernej części praktycznej podręcznika ułatwią z pewnością liczne tabele o podobnym układzie dla wszystkich przedmiotów szkolnych. Istotną rolę kształceniową pełnią również elementy obudowy dydaktycznej podręcznika: mapy, ilustracje, zdjęcia, kalendarium, wizualizacje 3D zabytków Ostrowa Tumskiego.

Warto podkreślić, że *Dziedzictwo kulturowe Ostrowa Tumskiego w Poznaniu* jest pierwszą tego typu publikacją z zakresu edukacji regionalnej Wielkopolski, łączącą w sobie najnowsze ustalenia naukowo-badawcze z wieloprzedmiotową refleksją edukacyjną i szerokim wachlarzem propozycji działań praktycznych. Mamy nadzieję, że dzięki temu stanie się cennym wsparciem dla nauczycieli w popularyzacji wiedzy o naszym regionie.

Danuta Konieczka-Śliwińska
Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

[3] Wizualizacje 3D dostępne są na stronie internetowej Wydawcy www.poznan.pl/trakt oraz na płycie DVD z multimedialną wersją podręcznika.

